

Зр 825
р 170

ОСПОДИНОВЪ

ДОБРУДЖА

ВЪ

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ
СОФИЯ

ДОБРУДЖА ВЪ БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

КНИЖАРНИЦА
СИМ. СИМОНОВЪ И СИН. ДИМОВЪ
П. В. С. В.

ОТЪ СЖЩИЯ АВТОРЪ

I.

- Посоки и цели. 1933 г.
Ние, младитѣ. 1934 г.
Образи и сѣнки. 1941 г.
Далечно ехо. 1941 г.
Добруджански образи. 1942 г.

II.

- Млада Добруджа. 1932 г.
Добруджа и нейнитѣ борби. 1933 г.
Освободена Добруджа. 1942 г.
Добруджанското движение. 1943 г.

П. ГОСПОДИНОВЪ

ДОБРУДЖА

ВЪ

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ
СОФИЯ

1943

825
СР 970

825

Регионална библиотека
"Дора Габе" Добрич

9 300000 604583

8293/1967
ОПРЕДЕЛЕНА БИБЛИОТЕКА
ГР. ТОЛБУХИМ

ПРЕКЛАСИРАНА
19 88 година

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ
20 15 / 16 / 17, 2018

Добруджа е българска земя още отъ времето на Аспаруха. Още презъ 679 г., когато се роди и утвърди българската държава, тя бѣше и следъ това завинаги остана сѣдобно свѣрзана съ българския народъ. Въ неговото съзнание тя бѣше не само българска земя, но и Витлиема на българската държавна идея. Тукъ, въ хлѣбороднитѣ равнини на Добруджа, се роди и израстна съвременна България.

Презъ дългия низъ на годинитѣ Добруджа всѣкога е била неразривно свѣрзана съ сѣдбата на цѣлокупната българска народностъ. Затова българитѣ въ нея всѣкога живѣха въ най-тѣсна близостъ съ тежкитѣ изпитания на българския народъ. По сѣщата причина Добруджа винаги е имала общата сѣдба на България отъ раннитѣ години на нейното духовно, народностно и политическо кръщение до днешнитѣ дни на всенародна радостъ за всички българи.

Тукъ трѣбва да се търси и обяснението на факта, че презъ турското и грѣцко робство Добруджа неотлъчно е живѣла съ интереситѣ и съ борбитѣ на българската народностна общностъ. Затова изпитанията и страданията на българския народъ сѣ били жестока участь и за добруджанскитѣ българи.

Тази народностна връзка особено ярко личи въ годинитѣ на духовното и политическото ни възраждане, когато наредъ съ останалитѣ български земи и Добруджа дейно участвува въ изграждането на независимата българска църква. Добруджа привнася своя кървавъ дѣлъ и въ всенароднитѣ борби за извоюване на културни и политически свободи. Доб-

руджанскитѣ българи най-после не закѣснѣха да взематъ участие и въ бунтовническата дейность на самоотверженитѣ борци за освобождението на българския народъ.

Тулча, Бабадагъ, Добричъ и Силистра, наедно и съ останалитѣ български и добруджански градове винаги сж били въ най-близъкъ досегъ съ трепетитѣ на всебългарската народностна борба. Въ годинитѣ, когато гърцизмътъ застрашаваше българщината въ Македония, борбата срещу него бѣ най-чувствително подкрепена отъ тулчанци. Въ църковно народния съборъ добруджанскитѣ българи се показаха непреклонни въ усилията си за извоюване на действително самостоятелна и независима българска църква. Въ предѣлитѣ на Добруджа хайдутуваха познатитѣ общобългарски бунтовници Василъ Левски, Стефанъ Караджа, попъ Харитонъ и др.

За народностнитѣ връзки на българска Добруджа съ общото ни отечество говорятъ още и следнитѣ факти, които предаваме, безъ да ги отрупваме съ излишни подробности:

— Още въ 1811 год. въ Тулча се откри българско школо, когато въ много други български земи не се бѣ мислило за просвѣта. Баба Неда Пѣва, наричана още философката, е първата българска учителка въ Добруджа: тя започва своето учителско поприще много по-рано отъ баба Недѣля Петкова. Българската академия на наукитѣ е замислена въ Тулча и е основана въ Браила като Българско книжовно дружество. Първото българско паракходно дружество е основано въ Тулча презъ 1873 г. И първиятъ български паракходъ, кръстенъ съ името Азисъ, е купенъ съ срѣдствата на будни и родолюбиви българи отъ Добруджа. Баба Неда Пѣва е основала пакъ въ Тулча и първиятъ девически пансионъ на Балканския полуостровъ. Другъ починъ отъ стопански характеръ, въ който Добруджа има първенствуващо мѣсто, е образуването на първото бъл-

гарско търговско дружество съ седалище въ градъ Тулча, 1875 г., съ 30 хил. турски лири капиталъ и съ 200 члена.

Припомняме тѣзи факти изъ миналото на Добруджа, колкото да обяснимъ сжществуващитѣ неразривни народности връзки между тази българска покрайнина и останалитѣ български земи, както и да припомнимъ за живото и винаги затрогващо чувство, съ което добруджанскитѣ българи сж участвували въ всебългарската народностна борба. Сигурно по тази причина и българския народъ винаги е гледалъ на Добруджа като на недѣлима часть отъ всебългарската общность и като свой вѣковенъ народностенъ блѣнъ.

Доказателства за всичко това ни даватъ найличнитѣ отъ българскитѣ писатели отъ времето на Възраждането и до наши дни. Въ тѣхнитѣ произведения, наредъ съ възпроизведенитѣ картини отъ Добруджа, отдѣлено е сжществено мѣсто и на живота на добруджанскитѣ българи, както и на онова, което е скжтано въ тѣхъ — на борческиятъ български духъ.

По тази причина, всички български писатели, роденитѣ въ Добруджа и онѣзи, които сж имали едно или друго отношение къмъ нея, когато ни говорятъ за българитѣ отъ Добруджа, всѣкога се отнасятъ любвеобилно и съ отзивчиво сърдце къмъ тѣхнитѣ радости и страдания. Това затрогваще отношение на българския писателъ къмъ Добруджа стигна своя връхъ въ робскитѣ години, когато цѣлокупниятъ български народъ живѣ съ несретитѣ и съ мжкитѣ на тази обетована българска земя.

II

Ако искаме да обозремъ образътъ на Добруджа въ българската литература, трѣбва да спремъ най-напредъ вниманието си на творчеството на нашитѣ именити сърцеведци отъ времето на духов-

ното и политическото ни възраждане, особено въ произведенията на онѣзи отъ тѣхъ, които сж били въ по-близъкъ досегъ съ добруджанскитѣ българи. Тукъ ние ще споменемъ само имената на нѣкои отъ тѣзи български писатели.

Василь Друмевъ, именитъ български писатель, черковникъ и държавникъ, като тулчански владика и преди това, често е пжтувалъ изъ Добруджа, като е подържалъ най-тѣсни връзки съ възрожденскитѣ дейци на тази българска покрайнина. Близу 40 години следъ подвижничеството му въ Добруджа, когато тя е била обикаляна, за да бжде проучвана народностно отъ художника Ив. Енчевъ-Видю и отъ писателя С. Чилингировъ, тѣ сж открили, въ дълбокитѣ недра на българското добруджанско население, все още свежи и мили спомени за него. За тази обичъ къмъ личността и дѣлото на голѣмия български писатель и черковникъ има свидетелства и въ възрожденския ни печатъ.

Познатия възрожденски деецъ, журналистъ и учителъ Маринъ Д. Тихчевъ презъ 1873 г. пише въ в. „Напрѣдъкъ“, год. X, бр. 85, следното за културното подвижничество на В. Друмевъ въ Добруджа: „Наистина, азъ бихъ облажавалъ всичкитѣ страни, тѣй да кажа, сподобили се съ такъвъ пастиръ (б. м. като В. Друмевъ), съ такава блага душа, която не щади ни трудъ, ни спокойствие, само и само за да види пастовото си и въ редъ, и въ съгласие, и на злачна страна, какъвто е нашиятъ епископъ“.

Добри Войниковъ, създателтъ на българския театъръ, е билъ много добре познатъ на тулчанци. По времето, когато е живѣлъ и работилъ въ Браила, той е подържалъ тѣсни връзки съ будната възрожденска интелигенция на Добруджа. И много отъ неговитѣ почини — за издаване на вестници и особено театралното му труженичество, сигурно сж били щедро подпомагани и радушно насърдавани

отъ тулчанци. Само така може да се обясни добрия споменъ, който той е оставилъ срѣдъ добруджанскитѣ българи.

Въ духовната столица на Добруджа — Тулча — сж се подвизавали и други първенци на възраждането ни: *Сава Доброплодни*, познатъ учителъ и учебникарь (той е учителствувалъ и въ Силистра); *Тодоръ Икономовъ*, първенецъ въ черковната борба, образцовъ учителъ и единъ между най-изпъкналитѣ възрожденски дейци; *Маринъ Д. Тихчевъ*, учителъ способенъ вестникарь, първиятъ фанатиченъ проповедникъ на идеята за образуванието на днешната Българска народна банка; *Стефанъ П. Изворски*, учителъ, поетъ и учебникарь; *Кръстю Мирски*, културенъ деецъ, преводачъ и вестникарь; *Антонъ Франгя*, поетъ и учителъ и пр.

Но първия отъ българскитѣ писатели, който поспециално спира погледа си на Добруджа е *Илия Р. Блъсковъ*. Въ своята известна повестъ „Изгубена Станка“ той ни говори направо за красотата на добруджанската равнина и за своеобразния добруджански битъ, които, изглежда, е познавалъ добре, защото нѣколко години е учителствувалъ въ Силистра.

Ето нѣколко затрогващи редове изъ споменатата книга на този пръвъ възтроденъ пѣвецъ на хлѣбородната добруджанска ширь: „Въ цѣла Добруджа едвамъ човѣкъ може да срещне село: повече се виждатъ овчарски кашли, струпани татъкъ раздалечъ по просторнитѣ долини, дето зиме и лѣто пасатъ стада. Неиде се съглеждатъ камъни, грамади развалини на отколешни домове, отъ порутени стени. . . Тукъ се кръстосватъ дълги пѣтища, които потъватъ въ голѣмитѣ разпуснати долини и пакъ се появяватъ насреща“ . . .

Тази картина отъ миналото на Добруджа възкръсява предъ насъ единъ животъ отдавна изчезналъ съ годинитѣ. И, ако не бѣ Блъсковъ, ние

щѣхме да знаемъ само по предания, че нѣкога добруджанскитѣ черноземъ е билъ изоставена и напустната земя, която е служила предимно за паша. Но съществено въ писанията на писателя е любовта, съ която той е възсѣздалъ живота на Добруджа. Неговитѣ сочни зографисани картини въ много посоки ни спомнятъ за другъ възторженъ пѣвецъ на хлѣбородната добруджанска равнина — за ненадминатиятъ авторъ на „Вечери въ Антимовския ханъ“.

III

Свидетелство за обичѣта и за преклонението на българскитѣ народъ къмъ Добруджа е и паметната речъ на председателствуващия първото учредително събрание въ В.-Търново, който, като протестъ срещу несправедливостта на Берлинския миренъ договоръ, при общото одобрение на учредителитѣ на съвременната българска държава, е казалъ думи на проклетия противъ тѣзи, които разпокъсаха българската народностна общност. Съ речта си той е станалъ тълкувателъ и на братскитѣ съчувствия къмъ останалитѣ подъ робство българи, въ това число и къмъ добруджанскитѣ българи.

Но Добруджа е пленително красива най-вече въ творбитѣ на писателитѣ ни отъ по-ново време. Въ тѣхното съзнание, както и въ будната народностна съвѣст на борческата българска интеллигенция, тя не е дори и географско понятие: всички я считатъ като недѣлима частъ отъ снагата на българскитѣ народъ.

Писатели като А. Страшимировъ и всички други, които по-специално сж се интересували отъ физиономично у българина и отъ отликитѣ, които времето и изключителнитѣ условия сж формирали въ духовния му обликъ, гледатъ на Добруджа като съставка отъ Мизия и отминаватъ духовното своеобразие на добруджанскитѣ българи.

Обичѣта, обаче, къмъ Добруджа получи своя

най-красноречивъ изразъ по времето на нейното робство. Въ тѣзи усилни години за българския народъ тя оживѣ въ съзнанието на писателитѣ Й. Йовковъ, Д. Габе и др. като непостижимъ блѣнъ, И въ своитѣ произведения тѣ ѝ отредиха изключително мѣсто. Тя стана за тѣхъ не само сжществень мотивъ, но и лична сждба.

Първиятъ отъ българскитѣ писатели, който следъ Ил. Р. Блъсковъ ни заговори съ проникновено чувство и съ обичъ къмъ Добруджа, е *Захари Стояновъ*. Този пръвъ историкъ на българското революционно възраждане въ своитѣ „Записки по българскитѣ възстания“ ни остави сочно и живо написани картини за живота на добруджанскитѣ кашли, за вълшебството на добруджанската равнина, за романтиката и за поезиита на нейнитѣ овчари и за тѣхнитѣ кавали.

Следъ всичко това нека се спремъ и на писателитѣ отъ по-ново време, за да разгледаме и тѣхното отношение къмъ Добруджа. Естествено, първо мѣсто между тѣхъ заема *Иванъ Вазовъ*, всеобщо признатиятъ народенъ поетъ. Въ обичята си къмъ България, този възторженъ пѣвецъ на народнитѣ радости и покрусилъ неразривно включилъ и Добруджа, която чувствуваше и я възпѣ като недѣлима частъ отъ общото българско отечество.

Отзивчивъ къмъ болкитѣ и радоститѣ на българския народъ, Ив. Вазовъ посветилъ на обичаната отъ него Добруджа сбирка отъ възторжени пѣсни — „Нови екове“. Въ нея той възпѣ борческия устремъ на българскитѣ войски презъ освободителната война за освобождението ѝ. Наедно съ това той възпроизведе съ затрогващи стихове и робскитѣ мъки на добруджанскитѣ българи, както и радостта отъ освобождението имъ.

„Нови екове“ е свидетелство за обичята и за преклонението на България и на Ив. Вазовъ къмъ Добруджа. Въ стихотворенията му пулсира голѣмото

сърдце на този великъ българинъ, който съ еднакво чувство възсъздава саможертвата, страданията и радоститѣ на българитѣ отъ всички наши земи. Въ неговата патриотична лирика за Добруджа нѣма проблеми, свързани съ бита и съ духовното своеобразие на добруджанскитѣ българи, защото, изглежда, тѣ му бѣха чужди. Той, обаче, ни говори съ следнитѣ затрогващи стихове за „Земята на нашитѣ прадѣди“:

Добруджа! Земя на жито, паши
прешироки, на полета плодни,
днесъ и лаври раждашъ благородни,
лаври за борцитѣ горди наши.
Де имъ вече споменъ не остави?
Де не имъ ечаха тѣмъ „урата“?
Де се знамето имъ не прослави,
водейки следъ себе свободата?

Трѣбва да се съжалява, че Ив. Вазовъ нѣмаше непосредствени впечатления отъ хлѣбородна и красива Добруджа. Той, за съжаление, не познаваше нито нейния битъ, нито красотитѣ ѝ. Пжтеписътъ му — „Една одисея изъ Делиорманъ“ — не изразява неговото точно и цѣлостно отношение къмъ Добруджа. Въ този интересенъ пжтеписъ има само откъслечни картини отъ добруджанската природа, липсва, обаче, проникновеното виждане и чувство на Й. Йовковъ и др.

Отъ многото стихотворения, които Ив. Вазовъ посвети на Добруджа, нѣма нито едно, въ което да се чувствува добруджанската духовна атмосфера. Тѣ сж лирически излияния, патетични пѣсни, единъ своеобразенъ поетиченъ указателъ за победитѣ на българскитѣ войски въ тази българска покрайнина. Едно отъ най-хубавитѣ стихотворения на народния поетъ — „Паметницитѣ въ Добруджа“ отсѣня по най-убедителенъ начинъ нейната многовѣковна и мъченическа история:

Поля се български гордѣятъ
предъ добруджански степи равни:
„По насъ разкошно се бѣлѣятъ
вредъ паметници горди, славни.
А ти катъ дланъ си гола, бедна
отъ вѣчни спомени за слава!
А Добруджа помисли бледна
и този отговоръ имъ дава:
„О, не, и азъ ги имамъ свойтѣ —
все тѣй прекрасни, горделиви,
израсли тамъ, где на героитѣ
„урата“ чуха се бурливи . . .

Другъ отъ нашитѣ голѣми писатели, който от-
дѣли значително мѣсто въ своето творчество на
Добруджа, е А. *Страшимировъ*. Въ частъ отъ сво-
итѣ военни разкази, събрани въ книтата му „Чер-
вени страници“, писани въ вихъра на войната презъ
1916 г., той прослави геройствата не само на бъл-
гарскитѣ войски, но и себеотрицанието на добру-
джанскитѣ българи.

Въ „Червени страници“ е възсъздаденъ и герой-
ския подвигъ на мълчаливата и храбра Шина, по-
късно героиня на единъ отъ най-трогателнитѣ и
живописно пресътворени разкази на И. Йовковъ —
„Българка“. Сжщата книга съдържа и вдъхновени
страници за робскитѣ години на добруджанскитѣ
българи, както и за високия имъ и борчески духъ.

Въ разказа „Къмъ северния фронтъ“ А. Стра-
шимировъ ни въвежда и картинно ни запознава съ
настроенията на българския народъ въ надвечерието
на освободителната война. Неговиятъ роденъ градъ
Варна пръвъ е вдигналъ черни знамена следъ по-
робването на южна Добруджа. Пакъ въ Варна роб-
скитѣ страдания на добруджанскитѣ българи сж
намѣрили най-болезненъ отзвукъ. Затова и войната
за освобождението на Добруджа тукъ бѣ ожидана
и възприемана като Божие предопредѣление.

А когато отъ височинитѣ на Аджемлерѣ писателѣтъ съзерцава красивия варненски пейзажъ, една въздишка се изтрѣгва отъ неговата душа: „Не помня въ очитѣ си по-болни сълзи, — изповѣдва се той, — отъ онѣзи, които бликаха въ тѣхъ презъ страшнитѣ дни на погрома за народа ни, когато чуждата граница бѣ слѣзла на нѣколко километра до моя роденъ градъ“...

Всички разкази въ „Червени страници“ сж лѣтопись на кървавитѣ и героични борби за освобождението на българска Добруджа. Въ тѣхъ сж възпроизведени и отдѣлни моменти отъ живота на ликуващия народъ, който до вчера е билъ робъ. Убедително сж одухотворени неизвестни люде, изникнали изъ недрата на народа и проявили се като безпримѣрни храбърци. Подчертана е и неразривната връзка, която винаги е съществувала между Варна и Добруджа, които сж свързани духовно и материално, защото въ дългия низъ на годинитѣ тѣ сж имали една и сжща народностна и политическа сждба.

Разказътъ „Свобода“ е между най-хубавитѣ и затрогващитѣ. Въ него майсторството на писателя ни се разкрива съ внушителна и покоряваща сила. Ето единъ незначителенъ откъсъ, който подсказва за голѣмата художествена сила на А. Страшимировъ: „Безкраенъ кошмаръ. Изпаренията на кървитѣ още чертаеха червенитѣ кълба на ужаса. Небето се губѣше въ приливъ на зловещи мъгли и изъ необятната степъ — далечъ на северъ — чезнѣше последната сѣнка на бѣгащитѣ убийци“...

Но ето че отъ невидѣлица въ поробения до вчера Добричъ се втурва конникъ. „Той бѣше самъ, — продължава писателя, — летѣше като ястребъ, очитѣ му блѣстяха подъ дълбоко захлупената фуражка. Конникътъ гонѣше невидимъ врагъ и отъ сабята му струеше кръвъ. Но конътъ изведнажъ заби нозе — прикова го сякашъ нѣмия градъ, срѣдъ който препускаше. Войникътъ се изправи на стремената

и продра гробната тишина: — Ура! Никой не се отзова: градът оставаше мъртвоглух“.

Свободата е дошла вече, освобождението грѣе въ очитѣ на довчерашнитѣ роби, но нѣкакво мжчително съмнение все още ги измжчва. Въ този върховенъ моментъ единъ младежъ израства неочаквано като герой, защото както умѣстно бележи А. Страшимировъ „младитѣ лесно зрѣятъ за смъртъ“. Този неподозиранъ герой се решава да тръгне изъ мъртвия градъ и да възвести на съгражданитѣ си тѣхното освобождение. „Свобода! Свобода! Излизайте, братя!“ — провиква се младежътъ. И камбанитѣ въ града забиватъ радостно и възторжено.

Въ този разказъ, написанъ съ напрежение и съ свойствения патетиченъ езикъ на А. Страшимировъ, отчетливо пулсира неговото голѣмо сърдце, винаги отзивчиво къмъ народнитѣ страдания и къмъ народностната сждба на Добруджа. Защото писателътъ обичаше Добруджа и по друга една причина: тя бѣ въ най-близъкъ досегъ съ неговия роденъ градъ.

IV

До като въ творчеството на писателитѣ ни З. Стояновъ, Ив. Вазовъ и А. Страшимировъ Добруджа е само мотивъ, покрай много други, въ творческото дѣло на нѣкои отъ следвоеннитѣ ни изпъкнали писатели тя заема изключително мѣсто: тя не е вече нераздѣлна частъ отъ българската народностна общностъ, но и нѣщо повече — тѣхна лична сждба. Затова тѣ не само че се възхищаватъ отъ нейнитѣ красоти, тѣ не само възпѣватъ нейнитѣ радости и страдания, но сж и борци за освобождението ѝ.

Това утвърждение важи съ еднаква сила както за Й. Йовковъ, така и за Д. Немировъ, съ една дума, както за тѣзи, които се чувствуваха въ нейната сѣнка, така и за онѣзи, които по една или друга

причина се бориха за внедряването ѝ въ съзнанието на българския народъ и за освобождението ѝ отъ непосилното робство.

Между тѣзи добруджанствуващи писатели името на *И. Йовковъ* се налага съ особена сила: той е нейниятъ най-възторженъ и обичашъ я писателъ. Той така неразривно е свързанъ съ сѣдбата ѝ, че неговото име е единъ отъ нейнитѣ символи.

И. Йовковъ отрасна и живѣ въ Добруджа, затова е първиятъ между нашитѣ писатели, който обхвана въ широта и пресѣтвори съ проникновение както бита, така и духовния образъ на добруджанскитѣ българи. Чрезъ неговитѣ военни разкази, които сж достойна възхвала на борческия български духъ, въ „Вечери въ Антимовския ханъ“ и въ повестъта му „Жетварьтъ“, хвалебствени химни на труда, на обичьта къмъ земята и на най-чиститѣ и благородни пориви на българското сърдце, преизпълнено съ любовъ, както и въ всичко друго, което пѣвецътъ на Добруджа написа, българскиятъ народъ можа да почувствува и да обозрѣ духовния и подчертано българския обликъ на Добруджа.

Почти всички книги на И. Йовковъ сж посветени или на Добруджа или сж непосредствено вдъхновени отъ нея. Тѣ криятъ очарованието и романтиката, които тя е утаила въ душата на нейния ненадминатъ пѣвецъ. Затова всичко, което писателътъ написа за тази българска покрайнина, е нейната жива и неподправена история, отъ българскитѣ пориви на добруджанскитѣ българи до тѣхната воля за народностно самоутвърждение и културно самосъзнание.

Едно внимателно око не може да не открие въ книгитѣ на Йовкова, наредъ съ сочно и живописно пресѣтворенитѣ пайзажи отъ Добруджа и картини отъ своеобразието на нейния социаленъ битъ. Писателътъ, за разлика отъ други свои събратя, проникновено и съ замахъ възсѣздаде и будния бор-

чески духъ на добруджанскитѣ българи, който е задъ материалнитѣ форми и условности. Това ние обикновено наричаме „душата“ на българитѣ отъ Добруджа.

Бихме отишли много далечъ, ако подробно разгледахме мѣстото, което Добруджа заема въ творчеството на Й. Йовковъ, защото това ще рече да говоримъ почти за всички негови произведения, дори и за комедиитѣ и за драмитѣ му, чийто сюжетъ сжщо е почерпенъ изъ живота и битата на добруджанскитѣ градове и села. Но сжщественото въ творчеството у писателя е човѣка на Добруджа: той е пресътворенъ отъ него въ възможно най-многоликия му образъ. Въ богатата галерия отъ герои, които Йовковъ ни завеща, като безсмъртни изваяния на българския духъ, сж включени жизнената правда и фактическата истина за Добруджа.

Тукъ е умѣстно да припомнимъ, че до Мих. Георгиевъ ние не знаехме почти нищо за българина отъ Видинско, както познахме очарованието и здравия смисълъ на шопата отъ Елинъ-Пелинъ. Отъ К. Н. Петкановъ и благодарение на него, открихме своеобразието на тракийския българинъ, най-сроденъ по духъ и по настроения съ българина отъ Добруджа.

Истинскиятъ образъ на добруджанския българинъ ние можахме да обозремъ само и благодарение на творческото дѣло на Й. Йовкова. Така Добруджа ни стана и по-мила и по-скжпа, а романтичнитѣ и човѣчни добруджански българи обградихме съ много повече обичъ и внимание. Ето защо, безъ Йовкова Добруджа нѣмаше да ни бжде нито така жива, нито толкова скжпа. Той я възкреси въ нашата паметъ, той я внедри въ мисълъта и въ чувствата ни и, наедно съ други свои събратя по перо, направи отъ нея възделанъ народностенъ блѣнъ на всички българи.

За приобщеността на Й. Йовкова къмъ Добру-

джа намираме ценни свидетелства въ споменитѣ на неговия другарь отъ учителскитѣ му години Георги Вълчевъ. Споредъ него разказътъ и драмата „Албена“ иматъ за сюжетъ действителна случка отъ с. Мусу-бей. Г. Велчевъ пише, че картини отъ по-вестята „Жетварьтъ“ поразително му напомняли за тѣхния съвмѣстенъ животъ въ с. Каралий, кждето именитиятъ писателъ е билъ продължително време учителъ. Въ романа „Приключенията на Гороломовъ“ били възпроизведени тѣхни общи познати и дру-гари, но въ твърде неблагоприятна свѣтлина.

Въ много отъ своитѣ разкази Й. Йовковъ въз-произвеждалъ и обстановката, такава каквато си я спомня неговиятъ приятелъ Г. Вълчевъ. Случвало се често героитѣ въ книгитѣ на писателя да се на-зоваватъ и съ тѣхнитѣ истински имена. Съ една дума, почти всички образи въ разказитѣ, романитѣ, драмитѣ и пр. на Й. Йовковъ били живи люде, по-знати или приятели на писателя, нѣкои отъ които и днесъ сж още живи. Той търсилъ и съ вкусъ и съ умение е подбралъ най-интереснитѣ моменти отъ живота имъ, които осмислилъ съ творческо проникновение. И това може да се каже почти за цѣлото творческо дѣло на писателя.

За обичьта си къмъ Добруджа Й. Йовковъ е го-ворилъ на писателя Г. Райчевъ така: „Ти знаешъ ли, Гуро, че азъ не съмъ мислилъ да ставамъ пи-сателъ. Още презъ войната моята мечта бѣше, ако ни остане Добруджа, да отида въ Добричко и да се захвана съ земята. Имахъ си начертанъ и планъ. Щѣше да бжде чудесно. И за нищо нѣмаше да мисля... Ама не можа“...

Проф. С. Казанджиевъ свидетелствува, че презъ 1930 г. Й. Йовковъ билъ замислѣлъ да напише ро-манъ, въ който да възпроизведе „сждбинитѣ на тоя край презъ войнитѣ и после войнитѣ“. Изглежда, писателътъ самъ е чувствувалъ, че Добруджа въ не-говото творчество нѣма нищо общо съ днешна До-

бруджа, която преживѣ изпитанията на робството и загуби, по тази и по други причини, романтиката и красотата, която писателят бѣ запазилъ въ своитѣ спомени за нея. Тази празнина остана незапълнена въ неговото творческо дѣло.

Отношението на И. Йовковъ къмъ Добруджа би могло да се резюмира така: Той е отнесълъ отъ тази българска покрайнина най-хубави спомени, защото тамъ е оставилъ своята младостъ. Поради това всичко въ Добруджа, дори и социалния ѝ битъ, е идеализирано: то се покрива повече съ сѣнищата и съ блѣновецѣ на писателя, но не и съ фактическото положение въ Добруджа днесъ и презъ времето на робството. И защото той не познаваше изпитанията на добруджанскитѣ робски години, въ творчеството му почти нищо не се споменува за тѣхъ. И. Йовковъ, обаче, не е живѣлъ срѣдъ добруджанци като чужденецъ: така сроденъ и близъкъ ни се разкрива той съ тѣхния битъ. Затова, когато ни говори за страданията и за радоститѣ на добруджанскитѣ българи, въ сжщностъ той пише за своитѣ собствени. Но Добруджа, въпрѣки всичко, въ неговото творчество е преди всичко спомени, сѣница и блѣнове, отколкото действителностъ.

Тази близостъ на И. Йовковъ съ Добруджа най-ясно личи въ отношението на писателя къмъ земята, къмъ природата и къмъ езика на добруджанскитѣ българи. Черноземътъ ѝ въ съзнанието на Йовкова не е само хлѣбородна земя, но и майка-покровителка. А Добруджа е красива, не защото е гледана съ очитѣ на поетъ, а защото е съзерцавана съ погледа на човѣкъ, влюбенъ въ нея. И всичко свързано съ нея е разказано съ единъ езикъ, въ който нѣкои чисто добруджански диалектни отсѣнки и особености му предаватъ красотата и сила.

Ето защо, И. Йовковъ е не само неразривно свързанъ съ Добруджа, но той е и нейнъ символъ: за нищо друго въ живота си той не страда така,

както за нея и никакви други блѣнове той нѣмаше, освенъ блѣна за нейното освобождение. Добруджа бѣ въ мислитѣ, въ блѣноветѣ и въ сѣнищата на писателя, затова тя цѣлостно се покрива съ неговото творчество.

Това затрогващо отношение на Й. Йовковъ къмъ Добруджа не може да се наблюдава при никой другъ български писателъ, освенъ въ творческото дѣло на *Дора Габе*. Родена и живѣла въ Добруджа, тя сжщо като него е духовно покорена, свързана и неразривно приобщена съ нея. Не само мислитѣ, но и чувствата на писателката сж дълбоко внедрени въ добруджанския черноземъ.

И Д. Габе, подобно Й. Йовковъ, живѣ само съ възторжитѣ и съ скърбитѣ на тази българска покрайнина. Затова, дори когато пишѣ за нѣща, които привидно нѣматъ никакво отношение къмъ Добруджа, тя се проявява като писателка, духовно оформена и осъзната въ нейната сѣнка.

По тази причина Д. Габе посвети на Добруджа не само своето творчество, но и общественото си служене, като обогати българската литература съ сочно написани книги, въ които нейната родина заема изключително мѣсто. Това отношение на писателката ясно се отсѣня въ книгата ѝ „Нѣкога“, която съдържа нейнитѣ детски спомени отъ добруджанското село, въ което тя е родена и израсла. Тукъ пейзажа, обстановката, героитѣ и свойския подстѣпъ на авторката къмъ тѣхъ, издаватъ добруджанката. Споменитѣ на Д. Габе сж като сѣнища, въ които всичко е приказно-красиво, затрогващо и носещо печата на „добруджанското своеобразие“. Дори сърдечността и подкупващата простота, съ които тѣ сж украсени, подсказватъ, че авторката имъ се е внедрила въ „душата“ на добруджанскитѣ българи, човѣчно примирена и романтична, каквато ние я знаемъ и отъ творчеството на Йовкова.

Часть отъ своитѣ пѣсни за Добруджа Д. Габе събра въ своята сбирка „Земенъ пжтъ“. Но следи за затрогващата обичъ къмъ нея тя прояви още съ своитѣ първи пѣсни въ сбирката си „Теменуги“. Тукъ е отпечатано най-значителното ѝ стихотворение „Земята спи“, което е сочно, живописно и талантливо възсъздадена картина на добруджанската степъ. Но съзнателното и творческо отношение на писателката къмъ проблемитѣ, свързани съ Добруджа, най-красноречиво и убедително се разкрива въ по-значителната ѝ книга „Земенъ пжтъ“, която изобилства съ вдъхновени пѣсни, написани съ преклонение и съ обичъ за робскитѣ страдания на Добруджа.

Като говорихме за приликата въ творческото дѣло на Д. Габе и И. Йовковъ, редно е да кажемъ нѣколко думи и за онова, което ги отличава. Докато авторътъ на „Чифликътъ край граница“ презъ цѣлия си животъ, както и въ своето творчество, остана „край границата“, Д. Габе живѣ по непосредствено съ проблемитѣ на Добруджа — тя обикновено бѣ „задъ границата“, въ самата Добруджа, срѣдъ нейнитѣ страдащи добруджанци, за чиято свобода не само писа, но се и бори.

Съ други думи, Йовковъ се прояви като съзерцателна натура: той не излѣзе вѣнъ отъ бита и отъ обсега на нѣкои нравствени проблеми, свързани съ него и съ своеобразието на Добруджа. Д. Габе, за разлика отъ своя събратъ, написа не само битови картини, пейзажи отъ красивата добруджанска ширь, но въ своитѣ пѣсни досегна и страданията на добруджанци, тѣхнитѣ борби за свобода и волята имъ да се чувствуватъ българи. Нѣщо повече: тя взе и участие въ тѣзи борби, докато Йовковъ странѣше отъ тѣхъ, заплениенъ само отъ красотата и отъ бита на Добруджа.

„Малкиятъ добруджанецъ“, първата повестъ на Д. Габе, е нейната най-отличителна творба въ тази

посока: тя е толкова различна отъ всичко, което е писалъ Йовковъ, че ѝ отрежда особено мѣсто въ българската литература за Добруджа. Тукъ наредъ съ поетично и одухотворено написанитѣ картини за добруджанската ширь, живо и правдиво сж възсъздадени и битови сцени съ неподражаемо майсторство. Но въ тази значителна книга има и нѣщо друго, което Йовковъ не смогна да ни даде: картини отъ робскитѣ страдания на добруджанскитѣ българи. Въ лицето на невръстния добруджанецъ авторката щастливо и съ проникновение одухотвори саможертвата и всеотдайността на добруджанския българинъ.

Д. Габе дейно участвуваше и въ освободителното движение на Добруджа, въ което се прояви като преданна деятелка. По това време тя написа множество статии и речи, повечето отъ които сж малко познати на широката публика. Въ тѣхъ тя изяви по внушителенъ начинъ своята вѣрностъ и приобщеностъ къмъ идеала за освобождението на Добруджа. Все по това време тя отпечата въ в. „Добруджа“ цѣла редица поеми, въ които изрази съ вдъхновени и затрогващи стихове обичта си къмъ страдащата нейна родина. Тѣзи поеми нѣкога въодушевяваха и възпламеняваха добруджанскитѣ прокуденици и въ тежкитѣ изпитания ги окриляха въ борбата. Ето единъ откъсъ отъ тѣзи майсторски написани поеми;

Нѣма да ти служимъ никога на дребно,
нито съ хленчъ и съ сълзи, нито съ тия думи,
отъ които само празенъ шумъ остава!
Що ти е на тебе евтината слава,
що ти е на тебе просената милость?

Огнената правда въ нашта кръвь е дума,
и сѣдбата наша въвъ кръвта сълза е,
тя безъ думи казва, тя часътъ ни знае. . .
Нѣма да ти служимъ никога на дребно,
нѣма да ти бждемъ дребни глашатаи!

За отношенията на Д. Габе към Добруджа характерни сж още и следнитѣ нейни думи, изречени въ годинитѣ на добруджанското робство: „Да мислишъ за нѣщо, трѣбва да си вѣнъ отъ него. Азъ не съмъ вѣнъ отъ Добруджа, — азъ съмъ часть отъ нея, затова съмъ постоянно съ нея“. . . Д. Габе винаги се е чувствувала въ сѣнката на своята любима Добруджа, затова и нейнитѣ сѣнища винаги сж били срѣдъ просторнитѣ ѣ поля. „Виждамъ ниви, голѣмо небе, широки простори, — изповѣдва се тя, — а когато сънувамъ африкански лъвъ, виждамъ го пакъ върху този фонъ“. . .

V

Между българскитѣ писатели има нѣкои, които духовно сж свързани съ Добруджа по най-различни поводи и причини: едни отъ тѣхъ сж родени въ тази българска покрайнина, като Д. Немировъ, Н. Атанасовъ, Блѣника, Я. Митева, Я. Калиакренски и пр., други подобно С. Чилингировъ, Багряна, Ив. Кириловъ, Ник. В. Ракитинъ, Л. Бобевски и пр. се отнасятъ предпочително къмъ нея, защото духовно се чувствуватъ въ нейната сѣнка. Отношението на тѣзи писатели къмъ Добруджа не е тождествено. Въ случая важи правилото: тѣхнитѣ пѣсни и произведения, посветени на Добруджа, иматъ такава цена, каквато творческитѣ способности на авторитѣ имъ даватъ.

Между бройката на споменатитѣ писатели заслужава нарочно внимание литературното и творческо дѣло на С. Чилингировъ, който подари на Добруджа нѣколко книги. Той участвува и въ емигрантскитѣ освободителни борби, макаръ и странично, но съ голѣма полза и съ трайно историческо значение.

Въ годинитѣ на българския погромъ, когато духа и волята на много българи бѣха подавени, С. Чилингировъ бѣ между първитѣ, който се яви въ

открита защита на българска Добруджа. Въ тази посока характерни сж следнитѣ редова, които заемаме отъ предговора къмъ книгата му „Равна Добруджа“, пжтеписи: „Въ Добруджа живѣятъ българи, които никога не сж се отказвали отъ своята народност. Да се откажемъ ли ние отъ тѣхъ, само защото сме победени?“

С. Чилингировъ е първия биографъ на общо-българския и добруджански бунтовникъ Стефанъ Караджа. Тази книга е сериозенъ опитъ да се проследи и очертае обсега на бунтовническото минало на българска Добруджа. До нейната поява, дори специалисти като Д. Т. Страшимировъ подържаха, че тя нѣма революционно участие въ общо-българскитѣ освободителни движения. Въ тази посока впоследствие се появиха и други трудове, отъ които заслужава нарочно отбелязване обосновано и живо написания животописъ на Ст. Караджа отъ Зв. Цоневъ.

Отъ С. Чилингировъ е и класическата книга „Добруджа и нашето възраждане“, въ която съ факти на ржка авторътъ ѝ потвърди исторически вѣрната истина, че Добруджа винаги се е чувствувала приобщена къмъ българската култура и народностна общност. Тази книга бѣ най-здравата опора на добруджанската борба въ онѣзи мжчни години, когато тя трѣбваше да бжде защитавана и предъ наши и предъ чужди. По своята убедителностъ и най-вече съ богатия си културно-исторически материалъ книгата „Добруджа и нашето възраждане“ и до днесъ нѣма равна на себе си.

Отъ перото на С. Чилингировъ сж излѣзли много студии и статии върху добруджанския въпросъ, които сочатъ за неговия живъ интересъ, който той винаги е хранѣлъ къмъ сждбата на българска Добруджа. Той се обуславя отъ нѣколко сжществени потици: писателътъ, роденъ въ Шуменъ, поради неразривнитѣ културни и стопански връзки, които

всѣкога сж сжществували между него и най-буднитѣ добруджански градове, съ предпочитането, което дава на Добруджа, идва да потвърди действителността на тѣзи неразривни връзки. Освенъ това, близкитѣ сродници на писателя, преселени въ Меджедие и Кюстенджа, трѣбва да сж били другъ духовенъ подтикъ за неговата затрогваща обичъ къмъ Добруджа. Къмъ тѣзи съображения може да се прибавятъ и свѣтогледни — за винаги будния интересъ, който писателтъ е ималъ къмъ българския народностенъ въпросъ.

С. Чилингировъ отдѣли значително мѣсто на Добруджа и въ своето чисто литературно творчество: той е първия преводачъ на голѣмия ромънски поетъ, добруджанеца Панайотъ Станчевъ-Черна, по произходъ шуменецъ. Своето преклонение и приобщеностъ къмъ добруджанскитѣ българи Чилингировъ изрази най-убедително и затрагващо въ много отъ своитѣ стихотворения, между които нарочно внимание заслужаватъ неговитѣ сонети — „Добруджански градове“. Въ тѣзи сонети той възкреси и одухотворено възпроизведе историческото и народностно минало на нѣкои отъ добруджанскитѣ градове. Ето единъ отъ тѣзи сонети, посветенъ на Добричъ:

Броятъ житаритѣ следъ крина — крина,
скрибуцатъ тежко пълнитѣ кервани...
И тази като лани плодна е година,
и тази ще може цѣлъ народъ да храни.
Почиватъ морно ниви разорани,
не ниви — сякашъ райска е градина.
И нѣщо мило ме на празникъ кани
въ просторитѣ на майката-родина...

Ако трѣбва да оточнимъ отношението на С. Чилингировъ къмъ Добруджа, отъ сжществено значение е да припомнимъ, че то е двойко: научно и обществено, което се изразява съ участието на пи-

сателя въ всебългарскитѣ усилия и борби за освобождението ѝ и литературно, за което ни свидетелствуватѣ неговитѣ художествени произведения. Писателятъ, израсналъ въ духовната сѣнка на народния поетъ Ив. Вазовъ, не само къмъ Добруджа, но и къмъ всички български земи, винаги се е отнасялъ съ възтрогъ, като живо е участвувалъ въ тѣхнитѣ несрети и радости.

Другъ отъ нашитѣ изпъкнали писатели, който посвети на Добруджа отдѣлна книга, е *Добри Немировъ*, роденъ въ Тутраканъ. Въ своитѣ пжтеписи и разкази — „По равната земя“, той писа съ затрогващи чувства за робското минало на добруджанци. Това сж впечатления отъ пребиваването на писателя въ Добруджа презъ 1929 год. Тѣхъ той допълни и съ впечатленията си отъ посещението срѣдъ добруджанскитѣ българи следъ освобождението имъ.

Чрезъ своитѣ разкази и пжтеписи Д. Немировъ ни въвежда съ подкупваща искреностъ въ ненаписаната още народностна трагедия на българска Добруджа. Ето една извадка, която издава неговитѣ настроения и чувства: „На всѣка крачка вземахъ по една поука. И, когато оглеждахъ безкрайнитѣ посторни ниви, виждахъ една грамадна майка, на която гърдитѣ бѣха пълни съ млѣко, но липсваха децата ѝ. Тя ги вика, дири ги около себе си, но тѣ не идватъ“.

Голѣма трѣбва да е била мжката на писателя въ онѣзи години, затова, когато се е раздѣлялъ съ невръстнитѣ добруджанчета, той едва е намѣрилъ сили у себе си да имъ каже: „Още малко и слънцето ще огрѣе, и тогава ще видите колко безгранично велика е свободата, за която сте търпѣли толкова много страдания“. Тѣзи щастливи и благатки дни не закъснѣха. По-късно, когато писателятъ посети Добруджа, той се отзова съ радостъ и съ въодушевление за освобождението ѝ.

Въ пжтеписитѣ и разказитѣ, които Д. Немировъ написа за Добруджа, е отдѣлено значително мѣсто и на нейнитѣ най-нови жители — преселницитѣ отъ северна Добруджа. Нѣкои отъ страницитѣ, посветени на тѣхъ, бликагъ отъ горчевина и болка за неволитѣ, които естествено съпжтствуваха преселничеството, както и за носталгичнитѣ имъ чувства по тѣхнитѣ изоставени родни кжщи и земи.

Своето отношение къмъ Добруджа писателтъ изрази най-убедително и подчертано въ следнитѣ редове: „Блѣсъкътъ на слънцето видѣхъ най-напредъ въ Добруджа — въ деня на моето рождение. Въ продължение на цѣлото робство, сжщото това слънце изсипваше своята благодатъ надъ добруджанския черноземъ съ необикновена щедростъ, сякашъ да направи по-търпимо страданието. Но блѣсъкътъ на освобождението бѣше още по-силно, защото, като извикваше сълзи въ очитѣ ни, чертаеше единъ животъ напълно достоенъ за благодатъта на земята“.

Въ подстѣпа на Д. Немировъ къмъ Добруджа нѣма битови проблеми — то е предимно емоционално и лично, защото творчеството на писателя изобщо е изградено върху съвсемъ друга основа. Но затова пъкъ, между малцината български писатели, по времето, когато бѣ убитъ добруджанския деецъ и сенаторъ Хр. Стефановъ, той даде красноречивъ изразъ на своята скръбъ за това убийство, като протестира по достоенъ начинъ и като призова като сждници на убиеца съвѣстъта и човѣщината.

VI

На Добруджа подариха отдѣлни книги и други български писатели, едни по времето на нейното робство, други — въ годинитѣ на нейната и на общобългарската радостъ по време на освобождението ѝ. Тукъ, колкото за пълнота на изложението, ще споменемъ само нѣкои отъ тѣзи по-значителнитѣ книги:

Ник. В. Ракитинъ е авторъ на поемата „Щърчето гнѣздо“, въ която съ топли и прочувствени стихове сж възсъздадени картини отъ робството на добруджанскитѣ българи. Тази поема е проникната съ обичъ къмъ Добруджа. *Ив. Кириловъ* ѝ посвети две книги: „Габаритѣ“, битовъ романъ, който е сериозенъ опитъ да се пресъздаде живота и нравитѣ на българитѣ отъ Добруджа и „Сребърната камбана“, повесть съ сюжетъ изъ робскитѣ ѝ години. *Ружа Тенева-Северина*, родена въ Силистра, въ нѣкои отъ своитѣ книги засегна и добруджански мотиви. *Ник. Атанасовъ*, родомъ сжщо отъ Силистра, покрай литературнитѣ си критики, написа за Добруджа две книги: „Тутраканска епопея“, военни репортажи и „Малкитѣ сърдца“, повесть, която съдържа детскитѣ спомени на писателя отъ неговия роденъ край. Литературниятъ критикъ *В. Каратеодоровъ* въ романа си „Стефанъ Караджа“ възсъздаде живо и документално страници отъ революционното минало на Добруджа и картини отъ нейния битъ.

Тукъ е мѣстото да споменемъ и за нѣкои отъ сбиркитѣ на *Люб. Бобевски*, авторъ на популярния маршъ „О, Добруджански край“. Заслужава нарочно внимание творческото дѣло на *Пенка Денева-Блъника*, родомъ отъ Тутраканъ, която, покрай нѣкои добруджански мотиви, написа и вдъхновени пѣсни за Дунава. *Янка Митева*, родена въ Мачинъ, наредъ съ лиричнитѣ си пѣсни, за които А. Страшимировъ писа, че сж „цвѣтна леха“, засегна интересни мотиви, посветени на Добруджа. *Калина-Малина* и *Е. Багряна* сж авторки на нѣколко прочувствени пѣсни за Калиакра, за робскитѣ неволи на добруджанци и за радостта следъ освобождението имъ.

Мѣстото не ни позволява да се спремъ по-подробно върху приноситѣ на споменатитѣ по-горе писатели и за тѣхното отношение къмъ Добруджа, макаръ нѣкои отъ тѣхъ да заслужаватъ това. Ние съзнателно изпуснахме и имената на други български

писатели, като *Вл. Поляновъ*, *А. Каралийчевъ*, *П. Михайловъ* и пр., които обогатиха българската литература съ талантливо и сочно написани пжтеписи. Тѣхното отношение къмъ Добруджа, за съжаление, е твърде случайно.

До тукъ ние разгледахме предимно онѣзи писатели, които живѣха и работиха въ свободна България. За пълнота на изложението ни трѣбва, макаръ и инцидентно, да споменемъ и за твърде интересния влогъ на нѣколко все още малко известни на българската културна общественостъ писатели, които живѣха и работиха въ предѣлитѣ на Добруджа. Нѣкои отъ тѣхъ, като *Яни Калшакренски*, *Хр. П. Капитановъ*, *Анна Петрова*, *К. Гиндевъ* и др. написаха възторжени и прочувствени пѣсни и книги за Добруджа.

Много и отъ нашитѣ учени отдѣлиха на Добруджа значително мѣсто: *проф. Мих. Арnaudовъ* събра и коментира първия и единственъ сборникъ съ народни пѣсни отъ Добруджа, *проф. Ст. Романски*, *проф. А. Иширковъ*, *проф. Г. П. Геновъ* и др. написаха отдѣлни книги по своята специалностъ, които сж ценни приноси къмъ добруджанския въпросъ. Тѣ бѣха извънредно полезни въ усиленитѣ години, когато истината за Добруджа трѣбваше да бжде защитавана съ научни доводи.

За Добруджа обикновено се казва, че е житница на България, защото българското общество знае малко за нейното участие въ всебългарската културна общественостъ. Умѣстно е по този случай да се спомни, че добруджанскитѣ българи излжиха и подариха на културна България и нѣколко голѣми имена, всѣко едно отъ които въ своята областъ има своитѣ приноси и значение: *Дим. Петковъ*, бившъ м-ръ председател на България, е роденъ въ с. Башъ-къой, *Сава Огняновъ*, именитъ български артистъ, е отъ Кюстенджа, *Андрияна Будевска*, нашата голѣма трагичка, е родомъ отъ Добричъ. Отъ

Добруджа сж още художниците: *Хр. Каварналиевъ* (Балчикъ), *Т. Добруджански* (с. Башъ-къой) и др., познатиятъ музикологъ и композиторъ *П. П. Бояджиевъ* (Силистра), скулптора *Б. Караджовъ* (Балчикъ) и една голъма бройка общественици и вестникари, нъкои отъ които се радватъ въ България на широка известностъ: *д-ръ Ив. Пенаковъ* (Кюстенджа), *М. Бончевъ* — *Бръшлянъ* (Бълчикъ) и др.

Въ заключение:

Отношението на българскитѣ писатели къмъ Добруджа и къмъ проблемитѣ, свързани съ народността и битово ѝ своеобразие, би могло да се сумира така:

Докато едни отъ нашитѣ писатели ни говорятъ съ обичъ за Добруджа, която фаталното стечение на обстоятелствата откъсна отъ народността ни патримониумъ, считайки я за българска земя, други — родени или живѣли въ нея — приобщени и духовно свързани съ нейната българска сжщина, битъ и сждба, гледатъ на Добруджа не само съ затрогващи чувства, но проникновено и задълбочено възсздаватъ нейното народностно своеобразие. Еднитѣ я възпѣватъ, вѣрни на своя отечественъ дългъ, другитѣ пресъздаватъ одухотворено и живо природата, бита и свързанитѣ съ него проблеми, като отдѣлятъ значително мѣсто на българина отъ Добруджа и на неговитѣ робски изпитания.

Като най-типиченъ представител на първата група български писатели е *Ив. Вазовъ*, въ творчеството на когото Добруджа е възпѣта като недѣлима часть отъ общото ни отечество.

Най-яркъкъ и завършенъ примѣръ на втората група наши писатели е *И. Йовковъ*: въ неговото творческо дѣло Добруджа е нѣщо повече отъ българска земя, затова той пише за нея и за възжеленията на добруджанскитѣ българи като за своя лична сждба.

Отъ първитѣ български писатели ние имаме вдъхновени стараници за красотитѣ на добруджанската ширь и прочувствени пѣсни за страданията на добруджанскитѣ българи. Втората група български писатели оживиха предъ насъ духовния образъ на Добруджа, разкриха ни сщтината и народностното своеобразие на нейното българско население и за пръвъ пжтъ ни показаха човѣка отъ тази българска покрайнина.

Най-цененъ е влога на втората група български писатели, които ни откриха Добруджа и я оживиха въ нашето съзнание. Благодарение, обаче, на еднитѣ и на другитѣ, днесъ, като спеменемъ името на българска Добруджа, ние нѣмаме само впечатление за „житницата на България“, но и за нейното борческо българско население, духовнитѣ черти на което ни сж така близки, както ни станаха, напри- мѣръ, шопитѣ, благодарение на творческото про- никновение и художествената убедителность на пи- сатели като Елинъ-Пелинъ.

По този пжтъ Добруджа стана за българската културна общественость всебългарски блѣнъ. И затова радостъта отъ нейното освобождение из- пълни и дълбоко развълнува душата на цѣлокупния български народъ.

КНИГАТА ДОБРУДЖА ВЪ
БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРА-
ТУРА ОТЪ П. ГОСПОДИНОВЪ,
ИЗДАНИЕ НА ЛИТЕРАТУРЕНЪ
ГЛАСЪ, СЕ ОТПЕЧАТИ ВЪ ПЕ-
ЧАТНИЦА МУСАЛА — СОФИЯ
ПРЕЗЪ 1943 ГОДИНА.